

Koester de sleutel, niet de koevoet

Debatten over liturgische taal gaan vaak over begrijpen en niet-begrijpen. Liturgist Paul De Clerck pende in 1991 in een artikel over liturgische taal de volgende anekdote neer: “Een humorist merkte ooit op dat eenmaal de teksten uit het Latijn vertaald waren, men begreep dat men ze nooit begrepen had.” Begrijpen en begrijpen zijn twee, zo blijkt.

Matthias Ausloos

e

en snelle blik op onze gebeden en liedteksten, toont al snel enkele onbegrijpelijk lijkende uitdrukkingen en een cultureel referentiekader dat niet het onze is. Om van die zogenaamde (wereld)vreemdheid en onverstaanbaarheid af te geraken, klinkt in onze parochies en bisdommen regelmatig de roep om vernieuwing, om de liturgische taal toegankelijker te maken of bij de tijd te brengen.

Liturgie als te koesteren schat

Lambert Beauduin, een van de grondleggers en voortrekkers van de Liturgische Beweging, definieerde de liturgie als *Ecclesia orans*, de Kerk in gebed. Die *Ecclesia* bestaat enerzijds uit de *congregatio fidelium*, de verzameling van gelovigen, en anderzijds de *communio sanctorum*, de gemeenschap van de heiligen. Liturgie wordt dus gevierd door aanwezigen, maar in verbondenheid met de universele gemeenschap van christenen, op aarde en in de hemel. Liturgie overstijgt in die zin tijd en ruimte. Diezelfde Kerk is ook *orans*, bidkend. Het gaat dus niet om een individuele conversatie met God, zoals we die in persoonlijk gebed kennen, maar om de dialoog tussen God en zijn Kerk, vormgegeven en organisch ontwikkeld doorheen de eeuwen. Daarom moeten we de gebeden en teksten van de gedeelde universele liturgie beter leren kennen alvorens ze te moderniseren of toegankelijker te maken, ze te veranderen of te vervangen. Waar komen ze vandaan,

door wie, waar en wanneer werden ze uitgesproken? De gebeden uit het Vlaamse missaal zijn vertalingen van de Latijnse gebeden uit het *Missale Romanum*, die voor het overgrote deel teruggaan tot de 5de of 6de eeuw. De Kerk bewaart in dat opzicht een grote schat. Generaties na generaties hoorden doorheen de eeuwen diezelfde gebeden en kondens die vanuit de eigen leefwereld interpreteren. Het is een mooie uitdaging om, in verbondenheid met wie ons voorgingen, die gebeden ook te proberen begrijpen voor vandaag, eerder dan ze aan te passen of te vervangen.

Contextoverstijgende waarheden

Liturgie is geen persoonlijk gebed, maar het publieke gebed van de hele Kerk. Haar taal is universeel en niet specifiek voor onze context en tijd. Bovendien geldt hier het bekende adagium *lex orandi, lex credendi* – de wet van het bidden is de wet van het geloven. Met andere woorden: de manier waarop en de woorden waarmee men bidt, geven het geloof weer en beïnvloeden dat geloof. De Kerk heeft haar theologie ontwikkeld in die taal. Als je daar onzorgvuldig mee omgaat, stuur je de liturgische taal een specifieke theologische kant op. Bovendien zijn liturgische teksten niet bedoeld om weer te geven wat de aanwezige gelovigen voelen of hoe zij denken. Zij drukken – zoals de instructie *Liturgiam Authenticam* zegt – “waarheden uit die de grenzen van tijd en plaats overstijgen.”

Liturgie hoeft niet werelds te zijn, ze mag vreemd zijn. Hoewel christenen uiteraard hun plaats hebben midden in de wereld, is Christus volgen ook altijd een beetje een vreemde zijn in die wereld. Gelovigen hebben altijd bijzondere plaatsen, houdingen, klederdracht en voorwerpen gebruikt om met God te communiceren. Liturgische gewaden, vaatwerk, symbolen, architectuur, kunst en muziek onderscheiden zich allemaal expliciet van de wereld. Waarom zou dat met taal anders moeten zijn? Spreken over en met iets dat de wereld overstijgt, vereist dus een register dat de wereldse taal overstijgt. Ook de rol van schoonheid in evangelisatie mag niet vergeten worden – de zogenaamde *via pulchritudinis* waarover paus Franciscus in zijn apostolische exhortatie *Evangelii Gaudium* spreekt. Veel mensen, gelovig of niet, ervaren iets bijzonders als ze een weinig verlichte gotische kathedraal binnengaan. Ervaren we datzelfde in een gemiddelde Vlaamse huiskamer? Zo is het ook met de taal. Wekken we daarmee het gevoel op dat we getuige zijn van iets buiten ons normale leven, bron en hoogtepunt van ons leven, als er eigenlijk weinig verschil is met de wereld daarbuiten? Hoeveel dieper zal de beleving zijn, als er met buitenwereldse schoonheid is vormgegeven.

Goede vertalingen

In Vlaanderen gebruiken we de vertaling uit 1975 van het missaal van 1970. Intussen verschenen er verbeterde en

“Liturgische teksten drukken waarheden uit die de grenzen van tijd en plaats overstijgen.”

Mensen worden in De Lier uitgenodigd een stuk brood te breken om wat hen angstig, bezorgd of verdrietig maakt. Of ze kunnen wijn schenken vanwege een vreugdevolle of hoopgevende gebeurtenis. © Pieter Vandecasteele

aangepaste Latijnse versies in 2002 en 2008. Al vijftien jaar is er een nieuwe versie van het missaal, maar zonder Vlaamse vertaling, waardoor we bidden met vertalingen die een halve eeuw oud zijn en in een specifieke tijd-geest tot stand kwamen. Bovendien wijken zij op veel plaatsen sterk af – soms zelfs in betekenis en inhoud – van de oude Latijnse versies. Sober en tijdloos vertalen is erg moeilijk. Onze theologie is grotendeels in het Latijn ontwikkeld en veel concepten in onze gebeden komen uit die taal. De Latijnse teksten zijn bij uitstek sober en slagen erin met een trefzekere kernachtigheid veel te zeggen. Specifieke theologische termen ‘populariseren’ en bevattelijk maken gaat steeds gepaard met een enorm verlies aan betekenis. Daarom moeten we een inspanning doen om ze beter te begrijpen.

Lagen begrijpen en leren kennen

Het Tweede Vaticaans Concilie vroeg in *Sacrosanctum Concilium* om de mis niet slechts als toeschouwer bij te wonen, maar er actief aan deel te nemen. Men heeft die passage enthousiast aangegrepen om gelovigen inspraak te geven in het verloop van de mis, om hen de mis mee te laten voorbereiden of om er een actieve rol in te vervullen. Dat is niet de actieve deelname die het Concilie vroeg. In Vlaamse parochies is een groot deel van de kerkgangers helaas nog altijd zittend en passief toeschouwer. Het concilie vroeg niet de riten en gebeden zodanig aan te passen dat ze meteen en fastfoodgewijs begrijpelijk werden, maar om de gelovigen te helpen die beetje bij beetje te begrijpen. Wie de moeite doet om daadwerkelijk te leren wat er in de mis gebeurt, waar de elementen vandaan komen en wat ze betekenen, kan echt actief deelnemen aan het mysterie.

Het is daarom wenselijker gelovigen te helpen zich de taal van de liturgie eigen te maken en hen op die manier toegang te verschaffen tot de enorme schat die de Kerk gedurende eeuwen bewaarde en doorgaf. Als we die toegang helemaal afsluiten met een nieuwe, eigen taal, die bovendien tijdgebonden is en vermoedelijk snel weer achterhaald is, blijft die schat gesloten voor de volgende generaties. Denk aan “Heer, ik ben niet waardig dat Gij tot mij komt”, dat uitgesproken wordt voor de communie. Hoeveel parochianen denken daarbij nog spontaan aan het verhaal van Jezus en de Romeinse centurio in Mattheüs 8? Net zoals in een goed verhaal een zin soms een paar keer opnieuw moet worden gelezen om de betekenis ten volle te vatten, zo geldt dat ook voor de liturgie. Het is dus de taak van elke gelovige zich die taal eigen te maken. Uiteraard ligt daar een grote taak voor de kerkelijke hiërarchie. Zij moet beseffen welke schatkist ze in handen heeft. Veeleer dan een koevoet aan te reiken om die open te wrikken en onherroepelijk te beschadigen, moet ze de sleutel die al eeuwen zorgvuldig bewaard en gekoesterd wordt, onderhouden en doorgeven. III

BIO

Matthias Ausloos is doctoraatsonderzoeker theologie en religiewetenschappen aan de UCLouvain en de KU Leuven, en bursaal van de *Fondation Sedes Sapientiae*. Hij behaalde masters in de Geschiedenis en de Wereldreligies aan de KU Leuven en verwierf het Diploma in Liturgische Studies van het Pauselijk Liturgisch Instituut *Sant’ Anselmo* via het *Liturgical Institute London* in *Ealing Abbey*. Hij is al jaren betrokken bij de liturgie in de Pastorale Zone Zoutleeuw-Geetbets.

Geloofsgemeenschap waar het Boek wordt geleefd

Elke zondagochtend komt de gemeenschap van De Lier samen in de stemmige kapel van het voormalige woon-zorgcentrum Minnewater in Brugge. En telkens worden het Woord van God en het leven van mensen met elkaar verbonden.

Inge Cordemans

Lange tijd stelde De Lier zich voor als een vernieuwend liturgisch initiatief. Het ontstond in 2004 uit de zoektocht van enkele christenen naar een hedendaagse en authentieke manier om hun geloof te beleven, te verdiepen en te vieren. De liturgische teksten van Huub Oosterhuis waren een belangrijke inspiratiebron en vaak was de in 2018 overleden priester Patrick Perquy degene die mensen samenriep en uitnodigde om mee te doen. Bijna twintig jaar later heeft het initiatief zich ontpopt tot een hechte geloofsgemeenschap waar naast liturgie ook aandacht is voor diaconie en gemeenschapsvorming. Annemie Declercq, Elke Janssoone, Kevin Mouton, Johan Persyn en Pieter Vandecasteele delen hun ervaringen bij De Lier.

Bijbelse inspiratie

De oeroude woorden van de Bijbel zijn de inspiratiebron bij uitstek voor De Lier. De gemeenschap volgt het liturgisch jaar, maar om dieper te kunnen ingaan op een thema, wordt ook vaak gewerkt met een cyclus van drie of vier vieringen. Zo start ieder pastoraal jaar stevast met een cyclus over God. “We ervaren dat het belangrijk is om minstens eens per jaar in enkele vieringen met elkaar te spreken en na te denken over wie die God is tot wie we ons richten en die ons leven richting geeft.” Tijdens de meimaand stond de figuur van Maria centraal en in de slotviering van die cyclus werd de gemeenschap aan het woord gelaten over wat Maria voor hen betekent. Het was boeiend om die waaier aan betekenis te ontdekken en te delen. “Boek, jij bent geleefd. Zeg ons hoe te leven.” Die zin uit het gelijknamige lied van Oosterhuis zegt het eigenlijk allemaal. “Tastend en twijfelend zoeken we wat die Bijbelse woorden voor ons vandaag betekenen. De Bijbel heeft iets weerbarstigs en schuurt soms, maar dat maakt het leven zoveel rijker. Alleen met schuurpapier kan je iets glad maken”, klinkt het.

Zoektocht

Wie Oosterhuis zegt, zegt ook meerstemmige liturgische muziek. De vleugelpiano en het koor zijn vaste waarden tijdens de bijeenkomsten. “Zingen is tweemaal bidden, daarom vinden we het belangrijk daarin te blijven investeren, ook al is het niet evident voldoende muzikanten, stemmen en dirigenten te vinden.” De Liergemeenschap getuigt dan ook van realisme: “We zijn misschien geen doorsneeparochie, maar we ondervinden dezelfde knelpunten als elke andere geloofsgemeenschap. Jongere generaties aanspreken is voor De Lier net zo uitdagend als voor een klassieke parochie.” Aan die zoektocht van de hele Kerk wil de gemeenschap bijdragen vanuit haar eigenheid. “Diversiteit in de Kerk is een rijkdom die we moeten koesteren. Misschien moeten we de jongereneditie van *Tertio* van enkele weken geleden herlezen en samen op zoek gaan naar antwoorden op de terechte verzuchtingen en verlangens van jonge mensen.”

Breken en delen

Centraal in de zondagsviering staat het breken van het brood en het delen van de wijn, wat voor De Lier echt een gemeenschapsri-

tueel is. Mensen worden uitgenodigd een stuk brood te breken om wat hen angstig, bezorgd of verdrietig maakt. Of ze kunnen wijn schenken vanwege een vreugdevolle of hoopgevende gebeurtenis. Wie dat wenst, kan dat gebaar kort toelichten. Met dat eenvoudige ritueel delen de kerkgangers hun leven met elkaar, in goede en kwade dagen. “Precies in de eenvoud en de authenticiteit van dat moment ervaren we de aanwezigheid van God.” Het delen in de viering staat niet los van het geleefde leven. Na elke viering gaan mensen in gesprek met elkaar tijdens een koffiemoment. Ook samen tafelen gebeurt zowel in de viering als erbuiten. Maandelijks is er na de bijeenkomst een maaltijd voor wie dat wenst. Voor De Lier heeft liturgische taal maar betekenis als het leven ook buiten de kerkmuren gedeeld wordt: liturgie als bron en hoogtepunt van het leven als christen.

Gedeeld voorgangerschap

Het algemeen priesterschap van het volk, dat door het Tweede Vaticaans Concilie opnieuw onder de aandacht kwam, krijgt in De Lier een eigen invulling: de hele gemeenschap wordt actief bij de liturgie betrokken, ieder volgens zijn of haar talenten en ‘goesting’. “Toch is het belangrijk iedere viering een voorganger te hebben, ook al heeft die een bescheiden maar betekenisvolle rol.” Er zijn momenteel vijf voorgangers in De Lier: mannen en vrouwen, gehuwd en ongehuwd, die wegens hun charisma uitgenodigd werden om voorganger te worden. “We spreken bewust mensen aan, vrijblijvend natuurlijk. Als ze bereid zijn te onderscheiden of het voorgangerschap iets voor hen is, bieden we een traject van begeleiding en ondersteuning aan. We geven onze voorgangers ook feedback op hun stijl en aanpak.” Maar de rol van de voorganger is tegelijk beperkt. “Voor het moment van duiding bij de Bijbellezingen nodigen we telkens iemand van binnen of buiten onze gemeenschap uit. De voorganger is op dat moment luisteraar, net zoals alle andere aanwezigen.”

Synodaliteit

Ook een participatieve geloofsgemeenschap heeft nood aan een stuurgroep die een en ander in goede banen leidt. In 2021 was die groep aan vernieuwing toe. “Zonder het op dat moment zo te benoemen, zijn we een synodaal proces gestart. We wilden de hele gemeenschap betrekken, ook de mensen die niet zo vaak naar de zondagsviering komen. Daarom hebben we een zo volledig mogelijke ‘ledenlijst’ gemaakt, die vervolgens aan iedereen werd bezorgd, vergezeld van de simpele vraag: ‘Welke vijf mensen zijn volgens jou goede kandidaten om in de stuurgroep te zitten?’ Op basis van de antwoorden hebben we mensen uitgenodigd. Voor sommigen was dat een verrassing, maar achteraf is die werkwijze ideaal gebleken om vaste patronen te doorbreken.” III